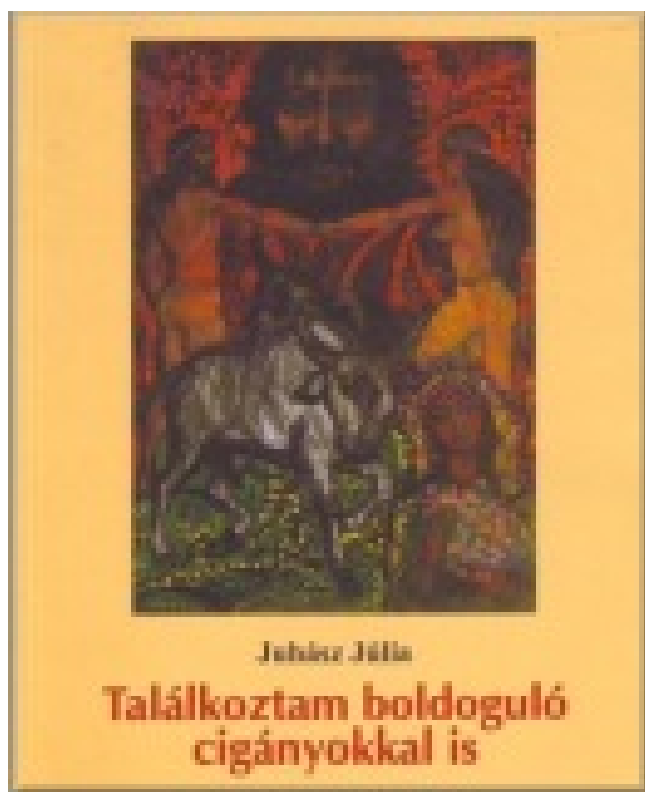

Juhász Júlia

Találkoztam boldoguló cigányokkal is

<http://mektukor.oszk.hu/07300/07379/07379.htm>

TANINFO KIADÓ, BUDAPEST, 2003.

Első kiadás (c) Juhász Júlia, 1999

Átdolgozott kiadás (c) Juhász Júlia, 2003

TARTALOM

Kizárólag festészeti ügyben fogadok! (Oláh Mara)
A narancsszínű nap birodalma (Lakatos Menyhért)
A Büszke (Daróczi Gusztávné)
Csoli! Költő vagy! (Choli Daróczi József)
Amiben született, azt senki se felejtí el (Mohácsi Viktória)
Az ország egyetlen cigány téeszelnőke (Farkas Tibor)
Kislány, táncolj, kapsz kenyeret! (Raffael Jánosné)
Megrémültek - ennyi cigány! (Danyi Sándor)
Mindent elővarázsolunk a kis kalapból (Déki Lakatos Sándor)
Légy jó mindhalálíg (Mendi Róza)
Valami rezegjen, valami lobbanjon, lángoljon (Vadászi Bálint)
Köztük lenni melegséget áraszt (Lakatos Szilvia)
Mit ér az élet, ha nem fűszerezi az ember (Bangó Nándor)
Egy ugrásnyira a világelsőségtől (Lakatos Pál)
Borzasztóan pajkos, játékos az élet (Péli Józsefné)
Rendkívüli történet (Orsós Jakab)

A kötetben szereplő interjúk 1998-99-ben készültek.

Köszönöm beszélgetőtársaim és mindazok közreműködését,
akik a könyv megírásában segítségemre voltak.

Kizárólag festészeti ügyben fogadok!

Oláh Mara

"Csak csodálatomat tudom kifejezni, hogy egy ilyen viharos hölgy milyen csodálatosan szép és nyugodt, csendes, és mégis belső feszültséggel teli alkotásokra képes."

(Bejegyzés Oláh Mara kiállításának vendégkönyvében)

- Nulláról kellett elindulnom 43 éves koromban, érted, gyémántom? Akkortól mondhatom el

magamról, hogy festőművész vagyok. Addig nem hogy festő, de senki-semmi voltam. Egy cigány takarítónő, aki nem győz siránkozni.

Való igaz, hogy sokat panaszkodtam - no de hát!... Hogy bírta volna ki valaki jajgatás nélkül azt, amit én 13 éves korom óta elszenvedtem!

Iszonyatos görcsökkel kezdődött, mikor elérkezett az a bizonyos idő. Minden hónapban keresztülmentem ezen a szörnyűségen. Összeestem, félrebeszéltem, az egész család kimenekült a házból, mert nem bírták már hallgatni a sikoltozásomat. Marokszámra vettem be a Ridolt, de semmit se használt.

És tudod, mit mondott nekem az orvos? Gyémántom! Azt, hogy ne hisztizz, Mara! Minden nő keresztülmegy ezen, mégse jajong. Minden nő? Az nem létezhet, mondtam, hogy minden nő ilyen szenvedéseken essen át, hogy mondhat ilyent? Erre nála felment a pumpa, és kitessékelt.

A másik orvos - ne tudd meg! - ugyancsak kidobott: - Kivizsgáltunk, Mara, kutyabajod, csak a cigányok nem bírják a fájdalmakat. Na, kifelé! A harmadik doktor úr, úgy képzeld el, kivétette a vakbelemet, pedig annak tényleg kutya baja se volt. Vizes lepedőben feküdtem a kórházban, 40 fokosra felment a lázam - de a görcseim utána is megmaradtak.

Így lettem fiatal lány, így udvaroltak nekem. De ahhoz se volt kedvem. Az udvaroltatáshoz. És már dolgozni se tudtam rendesen azokon a napokon. A munkahelyeimről sorra kidobtak, még azt se engedték meg, hogy egy jéghideg pincében hagymát válogassak. És csak nem akart semmit sem enyhülni, csak újra és újra előjött az a görcsös, iszonyatos nagy fájdalom.

Na életem, ezzel a daganattal - úgy képzeld el, később kiderült, hogy ez daganat - hála a Jóistennek, mégis teherbe estem. Érted, virágom? Jaj, de imádtam akkor az életet! Tündérem! Mert amíg a gyermekemet vártam, képzeld, nem jöttek elő a görcseim. Egyszer sem. Azt mondtam, én egész életemben szülni és szülni fogok.

Megszületett a kisbabám. Lány lett, és - amit Istentől kértem - világos bőrű, szőke hajú, kékszemű. Nagyot nézel, hogy lehetett énnekem ilyen kisbabám? Hát úgy, hogy én nem mentem cigányhoz. Magyar ember lett a férjem, gyémántom - ezt is Istentől kértem, amióta az eszemet tudom. Pedig mindig azt mondták az idős cigányasszonyok, a fajtádból valóhoz menjél, Mara, csak az fog téged megérteni. Beszélhettek. Énnekem szőke, kékszemű férfi volt és maradt az ideálom.

Na, ebből aztán nagy kalamajkák lettek, mert sehogy se hajlottak rá a szüleim, hogy ne ahhoz menjek, akiknek a szüleivel még gyerekkoromban megállapodtak.

Tudod-e, hogy a cigányok hogyan házasodnak? Úgy, hogy a szülők már gyermekkorukban kiszemelik a lányuknak a férjnek valót. Nekem az unokatestvéremet nézték ki, mikor még kislány voltam, de én azt mondtam, hogy ilyen csúnya fiú nekem nem kell.

Jöttek aztán a huzakodások. De hozzámész. De nem. Én voltam a makacsabb. Mit csináljanak? - rám hagyták, legyen úgy, ahogy én akarom.

De csak nem jött el a mesebeli hercegem értem. Tudtam, hogy miért: az előítéletek miatt.

Mindig sok fiú forgott körülöttem - magyarok is, cigányok is -, de egyik se udvarolni akart, hanem mindenki csak fogdosni szeretett volna, és nyúltak a csöcsöm meg a fenekem után. Jó alakú lány voltam, vékony a derekam, nagy a csöcsöm, hát a fiúk nem bírtak magukkal. Mindenáron meg akartak kapni. Azt mondták, én vagyok a Lollobrigida, meg a Sophia Loren. De hiába hízelegtek nekem - egyik se érte el, amit szeretett volna.

Akkor aztán szépen elmaradtak.

Mikor 17 éves lettem, mégiscsak eljött értem az én hercegem. Kékszemű, fehér bőrű, aranszőke hajú. Magyar ember. És én imádtam. Ez a fiú el is vett feleségül, és lett tőle egy gyönyörű kisbabám. Az életemnek ez volt az egyetlen boldog éve - mert a szülés után megint előjöttek a görcseim.

Akkor már semminek se tudtam örülni. Mert az orvosok ugyanolyan piszokul bántak velem, mint azelőtt. És nem segítettek.

Egyszer aztán ajánlottak nekem egy drága, aranyos doktort. Azt mondta, Mara, most adok valamit, amitől elmúlnak a görcseid. Így is lett. Minden fájdalom elrepült belőlem, úgy képzeld el, tündérkém. Mentem én a másik hónapban is, hogy jaj, de jó volt az az orvosság, adjon megint olyant, de azt mondta, nem lehet, drágaságom, megölnélek vele. Az morfium volt. Hanem most elküldelek egy belgyógyászati osztályra, és haza ne merj nekem jönni, amíg meg nem találták, hogy mitől van ez a nagy fájdalom.

Kivizsgáltak. - Nincs semmi baja. Ez már az ötödik eset volt, hogy ezt mondták nekem, és addigra az idegeim már annyira kikészültek, hogy a hajamat szaggattam, szaladgáltam jobbra-balra, és azt kiabáltam: kiugrom a harmadik emeletről, nem bírom tovább! Majd az apja vigyáz a kisgyerekemre.

Na, akkor a betegek tudod, mit mondtak? Írjak a rádiónak. Írtam is nekik egy levelet. 13 éves korom óta szenvedek, ha most nem segítenek, megölöm magam.

Közben sugárkezelést is adtak. Még jobban szenvedtem. Infecundin fogamzásgátló tablettát is szedettek velem - abba kellett hagyni közben a szoptatást, pedig rengeteg tejem volt -, de ettől se lettem jobban.

Mikor már rászántam magam, hogy tényleg öngyilkos leszek, megkaptam a választ a rádiótól. És képzeld, mit írtak! Hogy Zoltán Imre professzor úr fog engem megvizsgálni. Az drága lélek volt. Az a híres professzor. Na tündérem, megtalálták a bajt. A méhemben volt egy daganat. Attól volt minden. És kivették, gyémántom. Attól fogva nem fáj soha a hasam. Na, életem. Akkor már tudtam dolgozni is.

Csak mi lett a nagyon nagy baj? Hogy minden tehetségem elment a szüléshez. Folyton elvetéltem. Belegondolsz, gyémántom? Pedig legalább még egy fiút nagyon-nagyon akartam. Róbertnek hívták volna, vagy Norbertnek. Hát ez se sikerült.

De ezzel még nem lett mindennek vége. Jaj, dehogy lett vége! Várj csak, mi történt! Milyen borzasztó dolog!

Képzeld, gyerekkoromban, csak úgy játékból, száraz kenyérhéjat lőtt a szemembe légpuskával az unokatestvérem. Belegondolsz, tündérkém? Sokáig semmit se vettem észre, de egyszer csak elkezdtem szédülni, fáj a fejem, szürke homályok jöttek elém, mintha gödörbe lépnék, mintha részeg lennék, és mintha ki akarnák nyomni a szememet a fejemből. Le voltam gyengülve, tele lett az arcom véres, csúnya pattanásokkal. És tudod, mit álmodtam? Hogy kiugrott a szemem a helyéből, és én a fülemben keresem, csak keresem. Én adok az álmokra. Mindig beválnak. Valami borzasztó fog történni a szememmel!

Mondtam a férjemnek, nagyon rosszat sejtek. Azt felelte, menjek orvoshoz, ha akarok, de ő nem jön el velem. Tudod, hogy akkor milyen érzésem volt? Az, hogy a férjem már ki is szeretett belőlem. Elmentem egyedül, és tudod, mit mondott ez az orvos is? - Asszonyom, nincs semmi baja. Egy-két dioptriás szemüveget felírhatnék, de ezzel még ráérünk. Nem úz a tatár.

Ez 1982 februárjában volt. Tündérem, meg ne tudd, utána mennyire fáj a szemem. Napszemüveget hordtam, annyira zavart a fény, pedig gyűlöltem a szemüveget. Visszaszoktam a cigire, azóta se tudok leszokni róla.

És egy év múlva mit gondolsz, mi történt?

A testvérem hívott segíteni, mert én intéztem nekik, hogy trafikuskok legyenek. Sütöm a hajamat, közben nézem magam a tükörben. Vagy húsz percig. Nagyon besütött az a februári éles nap. Rágyújtok egy cigarettára - mindig mentolost szívok -, és nézem, Jézus Máriám! Hát nem a végén gyújtottam meg, hanem a közepén! És akkor elkezdek gondolkodni. Mara. Mért közepén gyújtottad meg? Miért nem a végén? Az Isten úgy csinálta, hogy feltaláljam a bajomat, tündérem.

Mikor a férjem hazajött, nem mondtam el mindjárt, hogy mi történt, nehogy a gyomra összeszűküljön, és ne tudjon enni. Hazajött, evett, azt mondtam neki, most aztán van egy nagyon komoly bejelentésem. Alig vártam, hogy megjöjjön, és elmenjünk az orvoshoz. Tudod mit válaszolt? Menj el te egyedül, szégyenkezz csak magad. Engem ne röhögjenek ki a te hülyeségeid miatt!

Na, elmentem, egyedül.

Egy másik orvosnő volt a rendelőben, nem az, aki egy évvel azelőtt. Kikérdezett. Aprólékosan. Mondtam, úgyis hiába, én mindig csak azt kapom vissza, hogy cigány vagyok, nem bírom a fájdalmat. - Na asszonyom, készüljön fel a legnagyobb műtétre. - Ki akarják venni a szememet? - Nem nekem kellett kimondanom!

Azt se tudtam, hogy érek haza.

Mikor beléptem, a férjem cinikusan nevetve kérdezte: - Na, anya, látsz még? - Vedd tudomásul, itt a beutaló, ki kell venni a bal szememet. Holnap megyek be a kórházba, oda aztán csak

elkísérsz! Mit gondolsz, a férjem mit válaszolt erre? - Holnap kemenceátadás lesz, vezérigazgatók érkeznek, ott kell lennem. - Na, te személtáda, ilyen ember vagy te? Tudd meg, hogy nem maradok veled! Elválok tőled!

Na, megtörtént a műtét, tündérekém. Kivették. Az István kórházban. Még kimondani is rettenetes...

Mikor benéztem a tükörbe... istenem, hogy nézek ki! Gyermeekijesztgető lettem. 38 évesen! A legszebb korban! Menekültem az emberek elől, a gyerekek elől, elvonultam a telkemre, mint egy remete. Érted, virágom? Mikor rám nézett az a kislány, aki imádott - mert sokszor vigyáztam rá, mikor az anyja dolgozni ment -, megijedt tőlem, és odaszaladt az anyjához!

Csak sírni és sírni tudtam. A házban a szomszédból mindig áradt a füst - úgyhogy már az egy szememmel sem láttam, mindent melléöntöttem. Kísérleteztem, hogyan tudok majd vakon is elboldogulni valahogy.

Gyűlöltem az orvosokat, akik nem hittek nekem. Gyűlöltem magamat. Az egész világot gyűlöltem.

Nem készítettek fel, hogyan viseld a következő életedet. Hogyan tudod megtartani a családot. Hogyan bírsz ilyen külsővel úgy élni, hogy a lelked ép maradjon. Hogyan fogadtasd el magadat a világgal.

Eltelt három év, és - sötétben, mert a vért nem bírom látni - elvágtam zsilettel a kezemet. Ez a kezem azóta nyomorék. Aztán jött a többi baj... Magas vérnyomás. Szívpanaszok. Egy napon arra ébredtem, hogy elment a hangom... Fulladok... Ezért is kellett később vidékre költöznöm. Hátha jobban leszek az egészséges levegőtől. De ott se lett jobb, sőt rosszabb lett, mert... na, ez egy külön hosszú történet, erről most nem beszélek.

Hogy mindezek után nem őrltem meg, hogy ma is ép ésszel vagyok, az amiatt van, hogy Isten adott egy olyan elfoglaltságot, amit nyomorék kézzel és félszemmel is el tudok végezni. És milyen csodálatos elfoglaltságot! Tanulás nélkül értem el ezt, ezzel az isteni adománnyal, tündérem, hogy amit érzek, azt festékkel, ecsettel meg tudom mutatni a világnak.

Addig én csak egy nyavalyás, beteges takarítónő voltam. Gyáva féreg, aki úgy él, ahogyan elvárják tőle. Cigány, akibe mindenki beletörölhette a kapcáját. Asszony, akinek csak az a dolga, hogy a férjének engedelmeskedjen.

Na, tündérem.1993 óta érzem embernek magam.

Annyi pénzem se volt, érted, virágom, hogy meg tudjak élni. És mégis eldöntöttem, hogy a saját házamban rendezek egy tárlatot. Egyedül az én festményeimből. Addig csak közös kiállításokon láthatták a képeimet. Kölcsönkértem kétezret, hogy kólát és süteményt tudjak venni a megnyitóra. És néztem, mint a moziban, hogy az egész házam tele lett filmesekkel, újságírókkal. És azt írta az Esti Hírlap: "A Mara párizsi hangulatot teremtett." Belegondolsz, virágom? És a vevők jöttek. Egy évre rá - az egész ország láthatta a tévéhíradókból -

megnyitottam az első cigány magángalériát. Tizennégy cigány festő jött el akkor hozzám Tizennégy becsült meg ezzel. És ez boldogság volt.

Istenem, köszönöm, hogy megtudtam, mi az, embernek lenni. Mert a kiállításom napjától kezdve idejönnek barátságot kötni képviselők, diplomaták, orvosok, ügyvédek, tanárok. Újságírók, regényírók, filmesek. Hogy az én firkálmányaimat megnézhessék. És megtudják, hogy én, Mara - aki ezeket festettem - milyen ember vagyok. Bele tudsz gondolni, gyémántom? Maga Göncz Árpád is azt mondta nekem egyszer: életem, nem akar velem együtt egy fényképet? Dehogyan nem akarok, drága elnököm! Akkor álljon ide, gyémántom! Álljon ide, életem!

Na most, úgy gondold el, hogy én soha, de soha... nemhogy képzőművészeti könyveket, de semmilyen, érted, tündérem? semmilyen könyvet nem vettem a kezembe. Jaj Istenem, á, dehogyan! Egy Moravia könyvet elolvastam, az volt a címe, Megvetés. Azt le se bírtam tenni. De több könyvet, utána sem...

Jó, hogy írni-olvasni megtanultam Monoron. Az ötödik után ott is hagytam az iskolát. Miért, te szeretnél olyan iskolába járni, ahol a tanítók megvernek? Na látod. Ahol a gyerekek kicsúfolnak? Ahol nincsen semmi sikerélményed? Egy jó szót nem kapsz, egy simogatást se, csak akkora pofonokat, hogy a hajadban csak úgy röpül a szalag. És jó nagy körmösöket a vonalzóval.

Örültem, mikor az anyám trombózissal kórházba került, mert akkor nekem kellett ellátnom a gyerekeket, mint a legnagyobbak - kilencen voltunk. Mert ott láttam, hogy van értelme, amit csinálok. Na de máskülönben!

Kis senki-semmi voltam, kis Hamupipőke... és tudod, mért volt mégis hercegnő a becenevem? Azért, mert egyszer, amikor égett kenyeret adtak nekem a boltban, felkaptam, és visszavágtam a boltos fejére. Láttam a nagymamám, hogy üres kézzel jövök: - Hol a kenyér? - Az a kurva pék égettet adott oda nekem! Én meg visszadobtam a fejére. - Jaj, mit csináltál? Ránk haragítottad a péket! Többet nem ad hitelt nekünk! Szaladt is rögtön a boltoshoz, bocsánatot kérni. Azt mondta a boltos: - Ki volt az a hercegisasszony? - A Jancsi fiam legnagyobbik lánya. - Na, tanítsátok meg, hogyan kell viselkedni!

Ki tanított volna meg? A Jancsi? Az apám?

Én iszonyodtam a verekedéstől, mert az fájt. Érted, virágom? Mikor a testvérem jól megvert egyszer, visszaütöttem, de úgy, hogy ne fájjon. Bezzeg az apám!

Amikor megláttam, hogy veri az anyámat, és folyik a vére, tudod, miért imádkoztam akkor? De jó lenne, ha nagy lennék, és le tudnám fogni az aput! Egyszer, ezt sohasem felejttem el, lekaptam a lábast a sparhertről, hogy az anyámra öntse a forró levest. Összeszedtem minden erőmet, és arrébb löktem az apámat, aztán megijedtem, és szedtem a lábam, hogy ne érjen el. Utánam szaladt két utcát: - Megöllek, apádhoz mertél érni?! Szerencsére az egyik házban nyitva volt a kapu, és bemenekülhettem.

Na mit gondolsz, meg mertem ezt tenni máskor is? Egyszer se fordult ez elő. Félttem tőle. Mikor nem volt részeg, olyan volt az, mint egy falat kenyér, képzeld el. De hogyha leitta magát... Innen tudom, hogy szemét dolog a részegség. A gyáváké az ital, ők ebbe menekülnek.

Hát én mibe menekülhettem volna, amikor megaláztak? Csak a halálba menekülhettem, tündérem. De az Isten megmentett ettől.

Figyelj, édes tündérem. Mondok neked egy példát. Fiatalasszony vagyok, megyek az utcán, nem részegen, nem rongyosan, hanem szépen felöltözve. Az egyik háznál ott áll egy kislány a kerítés mögött. Alig tud beszélni, két-három éves lehet. De már azt kiabálja utánam: Cigány! Cigány! Na, életem. Most kérdezem tőled. Az a csöpp lány honnan tudja, hogy én cigány vagyok? Onnan, hogy a szülőktől hallotta, tündérem.

Engem csak akkor büdöscigányozzanak le, ha okot adtam rá! Megloptam őket? Megvertem őket? Csúnyán beszéltem velük? Nem. Rendesen felneveltem a lányomat? Igen. Rendesen öltöztem? Igen. És mégis... És hányszor... És micsoda megalázás, mikor az az ember, akit imádsz, egyszer csak éreztetni kezdi... És nem jöhet létre egy normális kapcsolat az anyósommal, csak azért, mert én cigány vagyok, ő meg magyar.

Neked bizonyítanod kell, hogy szeretsz dolgozni, hogy nem vagy retkes, piszkos. Hogy nem vagy kurva. Mindenfélét pletykálnak, és nem igaz, mert te szereted a férjedet, és szeretnéd megtartani magad mellett. És a munkahelyeden meg kell élned azt a szemétséget, hogy "egy cigány kezéből nem veszem át az anyagot!" És nem kapsz se szeretetet, se tiszteletet.

Innen indultam el, 43 éves koromban.

Mivel is kezdődött?

Egy migrénes, fejfájós napon, amikor csak három forintom volt, és vártam, hogy a lányom hazajöjjön, és elvigye eladni az utolsó arany ékszeremet - egy karkötőt -, hogy pénzem legyen az orvosra, azt írtam egy papírra a lányomnak - mert olyan rosszul voltam, hogy beszélni se tudtam -, hozzon nekem rajzpapírt és ceruzát. Valamivel el akartam vinni a figyelmemet a fájdalomról. Elkezdtem firkálni. Negyed óra alatt meg is rajzoltam, emlékezetből, Sophia Loren arcképét. És ami a csoda volt: arra eszméltem, hogy már nem fáj a fejem. Visszajött a lányom, és összeecsapta a kezét: - Hiszen ez Sophia Loren! Jaj, hát nemcsak én látom annak, hanem a lányom is! És amikor azt is hozzátette, hogy: ez nagyon jó, anyu! Majd kiugrottam a bőrömből a boldogságtól.

Már nem kellett az orvos. Vízfesték annál inkább. Hozott is másnap a kislányom, de mire megjött vele, én már nem voltam az ágyban. Vissza se feküdtem estig, hanem kiszíneztem azt a bizonyos arcképet, amivel minden elkezdődött.

Attól fogva - minden szabadidőmben ment a firkálgatás. Belekóstoltam, nem tudtam abbahagyni. Képzeld, elmentem múzeumokba is. Múzeumba, én! De tudni akartam, miben rejlik a titok. Hogyan van, hogy akárhogy is iparkodom, én nem tudom olyan igazándiból megfesteni a világot, mint a nagyok.

A festészeti könyvekben biztosan megtalálom, mi ennek a nyitja.

Vettem is egyet, az volt a címe: A festészet. Azt hittem, leírják abban folyamatosan, mint a szakácskönyvben, hogy végy ennyi lisztet, ennyi cukrot, de nem. Semmi ilyen nem volt abban a könyvben. És nem tudtam elképzelni, hogy akkor én... hogyan tudom megtanulni ezt. Hát nem mehetek iskolába, 43 évesen... soha nem is lesz festő énbőlőlem.

Háthogyha valamelyik könyvben mégis benne van.

Nem volt benne se a másodikban, se a harmadikban... de aztán apránként észrevettem, hogy azoktól a könyvektől mégiscsak okosodom. Megint vettem. Megint vettem. Eladtam a ruháimat, a kukákban turkáltam eladnivalóért, hogy könyveket, vásznat, ecsetet vehessek belőle. És festettem, festettem. Nem tudtam abbahagyni. És ez boldogság volt.

Sehogy se tudtam elképzelni eleinte, hogyan is lehet kikeverni a kék színt. Mármint a festéket. És amikor rájöttem, az micsoda öröm volt! Nem sikerült megfestenem magát a fájdalmat, pedig hányszor, de hányszor átéltem. És mikor nagyon fáj a torkom, egyszer csak láttam, hogy igen... most már... képes vagyok erre. Addig a fájdalom csak kínszenvedés volt. Most értelmet kapott: és ettől már nem is kínozott annyira.

Sokszor találkoztam a könyvekben azzal a szóval, hogy ihlet. Mi az isten is az? Egyszer csak megvilágosodott előttem, hogy mi az. És megfestettem magát az ihletet.

De ahhoz nem kellett megvilágosodás, hogy a cigány embereket, a cigány életet meg tudjam festeni. Hiszen én is úgy élek, úgy érzek, azon mentem keresztül, mint a többi cigány. A portréim mind cigány portrék, az arcukon az az érzés, az a gondolat ül, ami az enyémen. És nemcsak róluk szólnak a képek, hanem hozzájuk is. Nekik beszélek szavakban is, ha alkalom adódik. Azt akarom, hogy elhiggyék az igazságot. Csak az a baj, hogy nem hiszik el. Bánt, hogy még a cigányok se hiszik el. Ha mondok valamit, néznek, mint a moziban, és nem hiszik el. Azt akarom, hogy ők is szabadok legyenek, szívják az igazságot, ami nekünk éppúgy jár, mint annak, aki nem cigány.

Hogy emberszámba vegyenek. Hogy ne kössenek belénk.

A kiskocsmákban belém kötöttek. Ha vissza mertem szólni, rendőrért kiabáltak. De amióta megismerték a nevemet, másféle emberekkel is találkozom, gyémántom.

Tudod te, hogyan néznek most már rám ezek a másféle emberek? A műveltebbek? Egy esetet elmondok. Kicsit mulatságos, de hát ez abból van, hogy én semmi nyelvet nem tudok a magyaron meg a cigányon kívül. Meg abból, hogy kimondom, ami a nyelvemen van, akárki is az, akivel szemben állok.

Elküldtek egy háromnapos nemzetközi konferenciára. Nézelődtem, egyszer csak mellém ült egy férfi. A New York Times-tól - de csak később tudtam meg, hogy onnan. Próbált ilyen nyelven szólni hozzám, próbált olyan nyelven. Persze hogy egy árva szót se értettem belőle.

Gyönyörű, fekete hajú férfi volt, hozzám illet. Azt mondta, olasz származású. Italian. Ezt megértettem. A következő, amit nagyon is jól megértettem, az volt, hogy "parti". Menjek el vele egy partira. Az ujjával mutatta, hogy este hétre. Az Átrium Hotelbe. Ezt silabizáltam ki a beszédéből. Tudod, mire mondja a cigány, hogy gyere el velem egy partira? Ha meg akarja b...-ni. Hát én arra nem megyek el...

Nem is mentem. Mit képzelsz ez?!

Másnap ott vagyok a konferencián, ahova meghívtak. Elém jön egy fiú, akit tolmácsként adtak nekem: - Magát már úgy vártuk, mint a Messiást! - Mi az isten! Engem? - Hát tegnap miért nem jött el a partira? Mondtam, engem nem lehet csak úgy lefektetni. Eljön Magyarországra, és azt hiszi, a cigány kurvákat csak úgy ágyba viheti. - Hogyhogy ágyba? - Hát azt mondta, gyere velem egy partira.

Tündérem, úgy képzeld el, mindenki dőlt a nevetéstől. A hasukat fogták a nevetéstől. És aztán, egymás után csinálták velem az interjúkat. Annyira megszerettek, megbecsültek, hogy én ilyen tisztességes vagyok.

És később is, írtak rólam az újságok, és két órát - belegondolsz, tündérem? - két órát hallgathatott akárki a Rádióban, és sokan hallgathattak, mert utána tömegével kaptam a leveleket.

Pedig hát...

Tündérem, meg ne tudd! Mikor még nem ismerték meg a nevemet, bolondnak hittek. Hogy ez festőnek képzele magát! Még a testvéreim is... Még a férjem is... A lányom is...

Mert mi a csuda történt ezzel az asszonnyal? Mindent fordítva csinál, mióta megkapta ezt a bolondériát.

Nem vehettek akkor igénybe, amikor akartak. Ez nem tetszett nekik.

A férjem is haragudott rám. Addig minden este az történt, hogy hazajött, feltette a székre a lábát: hozd már ide nekem a újságot! Érted, virágom? Én meg szaladtam, hoztam. És: adj még egy pohár sör! Még ki se mondta, máris ott volt előtte a sör. Most azt mondtam: vidd oda magad! Később meg azt: én megfőztem az ételt, mosogassatok el magatok! Mondhattak akármit: átmentem a másik szobába. Festettem, vagy a festészeti könyveket bújtam, amíg csak le nem csukódott a szemem.

Főleg akkortól ment ez így, amikor az a mérnök - a férjem kollégája - egyszer eljött hozzánk, és meglátta a torokfájásos festményemet. - Mara, te mától kezdve festő vagy! Mire a férjem: - Már te is bebolondítod ezt? Hát ez már diliházba való! Már szólni se lehet hozzá! Mondtam: igen, mert ez egy csendes foglalkozás. Nem bántok vele senkit. Hagyjatok! - Na, megmondtam? A Hárshegyre való. Már követeli magának, hogy hagyjatok!

A testvéreim meg azért néztek hülyének, mert nem engedtem meg nekik, hogy

pletykálkodjanak. Engem nem érdekel, ki kivel, hol és hogyan. Nekem csak az a fontos, hogy mit tudok kihozni magamból a festményeimmel.

Mindent, de mindent elfelejtettem, ami azelőtt történt. A betegségemet. Az összes fájdalmamat. Annyira arra ment minden gondolatom, hogy ezt a szemet nevetősre fessek, vagy pedig szomorúra. És ez engem annyira, de annyira érdekelt!

Ezt nevezik ihletnek.

Na, csak hagyjatok! Mert nem akartak hagyni.

A cigányoknál nem úgy van, hogy bejelentkeznek, hanem csak úgy benyitnak, egyből. Vagy becsengetnek, de anélkül, hogy előtte szóltak volna. Én meg kiírtam az ajtóra: aki pletykálkodni jön, az ne is merjen becsengetni! Kizárólag festészeti ügyben fogadok.

Na aztán, jöttek a mondással: Ez a nő annyira megjátssza magát! Nem akkor mehetünk hozzá, amikor akarunk. Hát mire nézi ez magát az utóbbi időben? Nem tudják, tündérem, hogy ez szerelem. Ezek a bunkók, nem tudják ezt megérteni.

Igaz, hogy azelőtt én is ilyen bunkó voltam.

Tudod te, milyen kislány voltam én? El tudod képzelni? Én voltam a legcsúnyább a testvéreim közül. A testem nekem volt a legszebb, de az arcom a legcsúnyább. És a hajam nekem volt a legkevesebb, ótvaros volt a fejem, kihullott, és levágták kopaszra. Kopasz lett a másik becenevem. Belegondolsz, tündérem? Ezért festek mindenkinek haját. Vörösesbarna, hosszú haját. Amilyen nekem nem volt. De amilyent mindig szerettem volna.

Na most, visszamegyek arra, hogyan lett festő énbelőlem.

Egyszer elmentem a Zsigó Jenőhöz, aki most a Roma Parlament elnöke. Egy cigányasszony ügyében. Hogy tanácsot kérjek.

Jaj, az végtelenül rendes ember. A legdrágább cigányember, akit valaha is ismertem. Nem korrupt, nem személtáda, amit ígér, azt betartja, és csak a cigányokért él. A zenéjével is a cigányokat szolgálja.

Na, tündérem. Zsigó Jenő elkezdett beszélgetni velem, és közben megkérdezte, hogy mivel foglalkozom. Hát, mondtam, firkálgatok. - Megnézhetem a festményeidet? - Á! Azok csak firkálmányok! - De azért megnézném. Eljött, látta az ajtón a felírást: csak festészeti ügyben fogadok. Becsöngetett. - Engem beengedsz? Én festészeti ügyben jöttem. Hát, ha abban jött! Sorra rámutatott a firkálmányaimra: - Ezt megveszem. Ezt is. Ezt is. Megvett egyszerre mindjárt tizenkét darabot.

És pénzt is kaptam érte. Képzeld el! Majdnem elájultam. Hogy hány, de hány festményt osztogattam el én ingyen! Százat is! A rokonoknak. Az ismerősöknek! Most meg arra becsülik, hogy pénzt is adnak érte. Ki gondolta volna!

Lett egy festészeti tábor, engem is meghívtak. Örültem, de aztán kezdett elmenni a kedvem az egésztől. A többiek lefestették, amit csak akartak. Gyorsan. Könnyedén. Nekem pedig nem akart se gyorsan, se könnyen menni. Már arra gondoltam, hogy otthagynom a tábor, itt festenek, én meg csak firkálgatok. Abba is hagytam, nem csináltam semmit három napig. Ha én nem vagyok festő, hát akkor mit keresek itt?

Igen, de más az, amit az ember magáról gondol, és megint más, ha másoktól hallja ugyanezt. Mert engem sose láttak festeni, hát elkezdődött a suttogás. - Ez nem is tud semmit, mégis idehozták, de miért? Valami felesnek lehet a barátnője.

Na, megálljatok.

Vásznat vettem... ecsetet... talán nem is voltam egészen magamnál. Csak úgy, kikanyarítottam egy félkört, aztán megint egyet... aztán csak azt láttam, hogy ezekből a félkörökből.... kikerekedik egy asszony alakja, aki a kezében fogja a gyerekét...

Cigány Madonna. Így neveztem el a képet.

Körülállták, megcsodálták, ott mindjárt meg is vették.

Akkor tudtam meg, hogy festő vagyok.